

POTENCJAŁ KULTUROWY GMIN POWIATU LEGIONOWSKIEGO

Autorzy:

Michał Kocikowski

Mikołaj Łątkowski

dr Magdalena Ochał

Magdalena Różycka

Kolektyw Badawczy

Warszawa 2018

WSTĘP	3
METODOLOGIA	6
GMINA LEGIONOWO	8
ZASOBY KULTUROWE	9
ZASOBY INSTYTUCJONALNE	10
ZASOBY INFRASTRUKTURALNE	11
ZASOBY OSOBOWE	12
GMINA SEROCK	13
ZASOBY KULTUROWE	14
ZASOBY INSTYTUCJONALNE	15
ZASOBY INFRASTRUKTURALNE	16
ZASOBY OSOBOWE	18
GMINA JABŁONNA	21
ZASOBY KULTUROWE	22
ZASOBY INSTYTUCJONALNE	23
ZASOBY INFRASTRUKTURALNE	25
ZASOBY OSOBOWE	26
GMINA NIEPORĘT	28
ZASOBY KULTUROWE	29
ZASOBY INSTYTUCJONALNE	30
ZASOBY INFRASTRUKTURALNE	32
ZASOBY OSOBOWE	32
GMINA WIELISZEW	34
ZASOBY KULTUROWE	35
ZASOBY INSTYTUCJONALNE	36
ZASOBY INFRASTRUKTURALNE	38
ZASOBY OSOBOWE	38
PODSUMOWANIE	40

WSTĘP

Niniejszy raport powstał na potrzeby realizowanego przez Powiatową Instytucję Kultury (PIK) w Legionowie projektu w ramach programu Domy Kultury+ Inicjatywy Lokalne 2018 prowadzonego przez Narodowe Centrum Kultury. Raport stanowi podsumowanie badań przeprowadzonych na terenie powiatu legionowskiego, których głównym celem było określenie potencjałów i zasobów kulturowych tego obszaru.

Powiatowa Instytucja Kultury w Legionowie nie jest typowym domem kultury, bowiem zasięg jej działania nie ogranicza się do jednej miejscowości czy jednej gminy. Jak sama nazwa wskazuje, jest to instytucja powiatowa, która, mimo iż usytuowana w stolicy powiatu, stara się oddziaływać na całym jego terenie. Wyrazem tego są m.in. cykliczne spotkania „sPIKnijmy się” skierowane do animatorów i aktywistów z powiatu legionowskiego. Niewątpliwie udział w programie Dom Kultury+ także wpisuje się w inicjatywy pozwalające na wzmocnienie działań PIK-u skierowanych do aktywnych mieszkańców całego powiatu. Dodatkowo prowadzone w ramach programu badania pomagają instytucji w głębszym poznaniu poszczególnych gmin oraz stanowią okazję do zaprezentowania oferty PIK-u w terenie.

Warto w tym miejscu krótko opisać powiat legionowski, na terenie którego działa Powiatowa Instytucja Kultury. Powiat znajduje się na terenie województwa mazowieckiego. Graniczą z nim powiaty: nowodworski od zachodu, pułtuski od północy, wyszkowski i wołomiński od wschodu oraz Warszawa od południa. W skład powiatu wchodzi pięć gmin: gmina miejska – Legionowo, gmina miejsko-wiejska – Serock oraz gminy wiejskie: Jabłonna, Nieporęt i Wieliszew. W 2016 roku w całym powiecie mieszkało 114 421 osób, z czego 58 422 w miastach oraz 55 999 na wsiach¹. W tym samym roku zameldowało się w powiecie 2 160 osób, a wymeldowało 1 270, co daje dodatnie saldo migracji – 890 osób ogółem oraz 7,8 na 1000 mieszkańców. Natomiast

¹ Wszystkie dane liczbowe, o ile nie wskazano inaczej, podawane są za Bankiem Danych Lokalnych, <http://bdl.stat.gov.pl>, dostęp z dnia 30.04.2018.

na koniec kwietnia 2018 roku w powiecie mieszkało 111 688 osób². Jednym z głównych atutów powiatu jest Jezioro Zegrzyńskie będące miejscem wypoczynku zarówno dla mieszkańców, jak też dla turystów spoza powiatu. Przyciąga ono także wielbicieli żeglarstwa i sportów wodnych oraz wędkarzy. Na terenie powiatu znajduje się także Turystyczny szlak patriotyczny „Polski Walczącej”, w skład którego wchodzi trzy trasy.

W powiecie legionowskim działało w 2016 roku 5 ośrodków kultury, 14 bibliotek i filii oraz 1 muzeum. 61 645 osób uczestniczyło łącznie w imprezach ośrodków kultury, biblioteki miały 15 049 czytelników, a muzeum 17 234 odwiedzających. Dodatkowo zorganizowano 25 imprez masowych (19 artystyczno-rozrywkowych, w tym 4 koncerty i 4 kabarety, 5 sportowych oraz jedną interdyscyplinarną). Ogółem uczestniczyło w nich 39 581 osób. W 2017 roku powiat otrzymał tytuł Stolicy Kultury Mazowsza 2017 w konkursie organizowanym przez Samorząd Województwa Mazowieckiego.

Niniejszy raport stanowi podsumowanie badań prowadzonych w powiecie legionowskim od marca do końca kwietnia 2018 roku. W czterech gminach powiatu (Jabłonie, Nieporęcie, Serocku i Wieliszewie) prowadziliśmy badania terenowe. W przypadku Legionowa opieraliśmy się na dostępnych raportach oraz doświadczeniach badaczy z prac terenowych prowadzonych w 2017 roku w ramach projektu Kulturalni Edukatorzy – Mazowiecka Sieć Edukacji i Kultury. Raport rozpoczynamy rozdziałem opisującym metodologię prowadzonych badań. W kolejnych częściach opisujemy poszczególne gminy powiatu legionowskiego. Charakterystykę każdej gminy rozpoczynamy od informacji ogólnych, a następnie przechodzimy do podrozdziałów opisujących kolejno zasoby: kulturowe, instytucjonalne, infrastrukturalne oraz osobowe. Raport zamyka podsumowanie, na które składają się najważniejsze wnioski i rekomendacje.

Prowadzona diagnoza służyła przede wszystkim opracowaniu wytycznych i regulaminu konkursu na realizację działań kulturalnych przez aktywnych mieszkańców powiatu. Z tego

² Dane za stronę Powiatu Legionowskiego, <http://powiat-legionowski.pl/charakterystyka>, dostęp z dnia 12.06.2018.

względu w badaniu oraz w niniejszym raporcie skupiliśmy się na działalności organizacji pozarządowych, grup nieformalnych i aktywnych mieszkańców. Nie wymienialiśmy natomiast wszystkich działań prowadzonych przez lokalne instytucje kultury, opisaliśmy je jedynie skrótowo jako tło kulturalne powiatu i możliwy do wykorzystania zasób. Nie skupialiśmy się także na problemach i trudnościach, jakie napotyka działalność kulturalna. Są one opisane tylko wówczas, gdy – w naszym przekonaniu – dają się przekuć w możliwy do wykorzystania, pozytywny zasób.

METODOLOGIA

Podstawą raportu są wyniki analizy danych zastanych oraz badań jakościowych prowadzonych na terenie gmin powiatu legionowskiego. Analiza danych zastanych miała na celu zidentyfikowanie podmiotów kultury (instytucji, organizacji pozarządowych, grup nieformalnych) oraz osób aktywnych działających w poszczególnych gminach. Przeanalizowaliśmy ofertę gminnych ośrodków kultury oraz bibliotek, a także innych podmiotów działających w obszarze kultury. Źródłami informacji były strony internetowe instytucji i organizacji, ich profile na portalu Facebook, prasa lokalna, a także strony urzędów gmin. Na tych ostatnich znaleźliśmy także dokumenty strategiczne, takie jak strategie rozwoju gmin czy programy ochrony zabytków oraz programy współpracy z organizacjami pozarządowymi. Wyniki konkursów ofert na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe były często źródłem informacji o podmiotach i osobach aktywnie działających w gminach. W zidentyfikowaniu i zmapowaniu organizacji pozarządowych pomocne były portale ngo.pl oraz mojePaństwo.pl.

Kolejnym etapem były badania terenowe prowadzone w czterech gminach powiatu legionowskiego: Jabłonna, Nieporęt, Serock i Wieliszew. Celem tych badań było zidentyfikowanie potencjałów i zasobów powiatu legionowskiego. Wyodrębniliśmy przy tym następujące pola zasobów: kulturowe, instytucjonalne, infrastrukturalne oraz osobowe.

W każdej gminie (oprócz gminy miejskiej Legionowo) przeprowadziliśmy co najmniej cztery wywiady pogłębione z osobami aktywnie działającymi w obszarze szeroko pojętej kultury. Staraliśmy się przy tym zróżnicować respondentów ze względu na rodzaj i formę prowadzonej działalności, aby uzyskać możliwie pełny obraz życia kulturalnego w danej gminie. Wśród respondentów znaleźli się przedstawiciele instytucji kultury, szkół i organizacji pozarządowych, urzędnicy, sołtysi, lokalni przedsiębiorcy, aktywiści. Łącznie w badaniu terenowym przeprowadziliśmy wywiady pogłębione (indywidualne i diady) z 22 respondentami.

Korzystaliśmy także z informacji zebranych w trakcie wywiadu grupowego przeprowadzonego podczas spotkania z cyklu „sPIKnijmy się” organizowanego przez Powiatową Instytucję Kultury. Podczas badań w gminach prowadziliśmy również obserwacje terenowe oraz krótkie rozmowy przypominające dziennikarską sondę z mieszkańcami. Rozdziały opisujące poszczególne gminy powiatu legionowskiego składają się z krótkiej charakterystyki gminy opracowanej na podstawie analizy danych zastanych oraz podrozdziałów traktujących o wspomnianych wcześniej rodzajach zasobów gminy (kulturowych, instytucjonalnych, infrastrukturalnych i osobowych). Treści zawarte w podrozdziałach prezentują dane zebrane podczas wywiadów i przedstawiają postawy, przekonania i opinie badanych w zakresie poruszanych kwestii.

GMINA LEGIONOWO

Legionowo to gmina miejska będąca jednocześnie siedzibą powiatu. Miasto nie jest w formalny sposób podzielone na dzielnice, ale, jak podaje strona Urzędu Miasta, w powszechnym użyciu funkcjonuje następujący podział: III Parcela, Centrum – Śródmieście, Dzielnica Bukowiec A, Dzielnica Bukowiec B, Dzielnica Bukowiec C i Grudzie, Dzielnica Łąjski, Dzielnica Przystanek, Ludwisin, Osiedle Jagiellońska, Osiedle Sobieskiego oraz Piaski³. Gmina Legionowo sąsiaduje z gminami: Jabłonna, Nieporęt oraz Wieliszew.

W 2016 roku gmina Legionowo liczyła 54 137 mieszkańców, z czego ponad 21 000 to osoby w wieku produkcyjnym. Notuje się tu jednak ujemne saldo migracji, przy czym ponad połowę stanowią wymeldowania na wieś.

Do najważniejszych dokumentów strategicznych gminy należą: *Strategia Rozwoju Gminy Miejskiej Legionowo do roku 2030*⁴ oraz *Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Miejskiej Legionowo do roku 2023*⁵. Według zapisów Strategii wizja gminy Legionowo brzmi: „Legionowo to nowoczesne miasto będące atrakcyjnym miejscem zamieszkania, aktywności społecznej i ekonomicznej, a także rozwoju osobistego dla wszystkich grup wiekowych mieszkańców, stanowiące ponadlokalne centrum usług w Obszarze Metropolitalnym Warszawy”⁶. Natomiast głównym celem strategicznym jest stworzenie warunków dla dynamicznego, przyjaznego mieszkańcom rozwoju lokalnego⁷.

³ Strona Urzędu Miasta Legionowo, <https://legionowo.pl/pl/legionowo/poznaj-legionowo/dzielnice>, dostęp z dnia 30.04.2018.

⁴ *Strategia Rozwoju Gminy Miejskiej Legionowo do roku 2030*, <https://legionowo.pl/pl/legionowo/fundusze-zewnetrzne/strategia-rozwoju>, dostęp z dnia 30.04.2018.

⁵ *Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Miejskiej Legionowo do roku 2023*, <https://legionowo.pl/pl/legionowo/fundusze-zewnetrzne/rewitalizacja>, dostęp z dnia 30.04.2018.

⁶ *Strategia Rozwoju Gminy Miejskiej Legionowo do roku 2030*, s. 30.

⁷ Tamże, s. 32.

W Legionowie działa Miejska Rada Seniorów, Młodzieżowa Rada Miasta oraz Gminna Rada Działalności Pożytku Publicznego. Co roku konsultowany i ogłaszany jest Program Współpracy Gminy Miejskiej Legionowo z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego⁸. Na stronie Urzędu Miasta znajdziemy także sprawozdania z jego realizacji. Według danych zawartych w sprawozdaniu za 2017 rok przeprowadzono 36 konkursów na realizację zadań publicznych, na które wpłynęło 105 ofert, przy czym zrealizowano 58 zadań. Dodatkowo poza konkursem wpłynęły 53 oferty od organizacji, a zrealizowano 46 zadań. Działania, które odbyły się w ramach programu współpracy, obejmowały różnorodne dziedziny: opiekę społeczną i zdrowotną, edukację, kulturę, sport.

ZASOBY KULTUROWE

W Legionowie działa prężnie kilka instytucji kultury, które szerzej opisujemy w podrozdziale ZASOBY INSTYTUCJONALNE. Duża jest także aktywność pozainstytucjonalna. W 2016 roku zorganizowano 16 imprez masowych artystyczno-rozrywkowych, interdyscyplinarnych lub sportowych, z czego 11 zorganizowały podmioty prawne oraz 5 podmioty nieposiadające osobowości prawnej. Wśród tych imprez znalazło się 5 imprez sportowych, 4 kabarety, 4 pozostałe imprezy artystyczno-rozrywkowe, 2 koncerty oraz 1 impreza interdyscyplinarna. 11 z nich odbyło się w obiektach zamkniętych, a 5 na terenie otwartym. Uczestniczyło w nich ogółem 27 081 osób, z czego 16 803 w imprezach artystyczno-rozrywkowych, 8 778 sportowych oraz 1 500 interdyscyplinarnych.

W mieście funkcjonują także liczne organizacje pozarządowe. Na polu kultury działają: ARTBALE Stowarzyszenie Rozwoju Edukacji Kulturalnej i Sztuki prowadzące m.in. projekt Spotkania z Terpsychorą skierowany do szkół; Fundacja „Czas Kultury”, która jest

⁸ Strona Urzędu Miasta Legionowo, <https://legionowo.pl/pl/program-wspolpracy>, dostęp z dnia 30.04.2018.

organizatorem festiwalu teatrów amatorskich Teatralia Legionowo; Stowarzyszenie „Amicus”; Legionowskie Stowarzyszenie na Rzecz Kultury VIVA LARTE; Stowarzyszenie Ogólnopolska Rodzina Kościuszkowców; Stowarzyszenie Tańca Nowoczesnego. Seniorzy skupiają się m.in. w takich organizacjach, jak: Aktywni Seniorzy „Złote liście”. W mieście działa także Stowarzyszenie Wolontariat Legionowo oraz Towarzystwo Przyjaciół Legionowa.

ZASOBY INSTYTUCJONALNE

W Legionowie działa Miejski Ośrodek Kultury wraz z filią na ulicy Targowej. W 2016 roku Ośrodek Kultury zorganizował 210 wydarzeń/imprez, z czego 88 to seanse filmowe, 36 – koncerty; 34 – wystawy; 18 – prelekcje, spotkania, wykłady; 16 – pokazy teatralne; 8 – warsztaty; 4 – konkursy; 4 – festiwale i przeglądy artystyczne oraz 2 imprezy turystyczne i sportowo-rekreacyjne. Przy czym w seansach filmowych uczestniczyło 5600 osób; w koncertach – 10 200; wystawach – 420; prelekcjach, spotkaniach, wykładach – 410; pokazach teatralnych – 1600; warsztatach – 180; konkursach – 200; festiwalach i przeglądach artystycznych – 510 oraz w imprezach turystycznych i sportowo-rekreacyjnych – 350. W wydarzeniach organizowanych przez MOK w 2016 roku uczestniczyło łącznie 19 470 osób. W Legionowie działało także 16 grup artystycznych (340 osób) oraz 22 koła/kluby (300 osób). W ofercie Miejskiego Ośrodka Kultury na rok 2017/2018 znalazły się zajęcia plastyczne, ceramiczne, muzyczne, teatralne, fotograficzne, taneczne, sportowe oraz kluby dla maluchów i seniorów.

W Legionowie ma swoją siedzibę także Powiatowa Instytucja Kultury (PIK), która prowadzi Powiatową Bibliotekę Publiczną. PIK prowadzi m.in. Dyskusyjny Klub Książki „Ścieżki”, Klub Podróżnika „W 80 dni dookoła...” oraz organizuje wspomniane już we wstępie cykliczne spotkania „sPIKnijmy się”. Od września 2014 roku realizowany jest projekt KINO OTWARTE, w ramach którego odbywają się projekcje polskich filmów fabularnych, dokumentalnych i krótkometrażowych.

W znajdującym się obok dworca PKP Legionowo Centrum Komunikacyjnym ma swoją siedzibę Poczta, czyli Miejska Biblioteka Publiczna w Legionowie. Prowadzi ona m.in. Legionowską Akademię Nauki oraz Legionowską Akademię Sztuki. Miejska Biblioteka Publiczna oprócz głównej siedziby ma także trzy filie.

W mieście znajduje się także jedno muzeum – Muzeum Historyczne w Legionowie z siedzibą główną w zabytkowej willi przy ulicy Mickiewicza oraz Filią „Piaski” w odrestaurowanym budynku kasyna z 1892 roku. W 2016 roku odwiedziły je łącznie 17 234 osoby. Ogółem w Muzeum w 2016 roku zrealizowano 289 imprez oświatowych. 216 z nich to były lekcje i zajęcia, 41 – odczyty/prelekcje/spotkania, 16 – warsztaty, 6 – imprezy plenerowe, 5 – konkursy, 4 – seanse filmowe i 1 koncert. Muzeum ma 4 wystawy stałe: *Dzieje Legionowa 1877-1991*; *De Profundis... Archeologia ziem powiatu legionowskiego*; *W krainach lodu i księżek – rzecz o Alinie i Czestawie Centkiewiczach* oraz *Dzieje Garnizonu Legionowo. Czas wojen i pokoju*. Dodatkowo Muzeum realizuje wystawy czasowe.

W Legionowie działają 3 żłobki (z czego jeden publiczny) oraz 2 kluby: Akademia Malucha – Promyczek oraz Konwaliowy Domek; 11 przedszkoli publicznych, 8 niepublicznych oraz 8 punktów przedszkolnych. W mieście jest także 9 szkół podstawowych (6 publicznych, 2 niepubliczne, 1 specjalna) oraz 4 szkoły średnie (3 publiczne, 1 niepubliczna).

ZASOBY INFRASTRUKTURALNE

Najnowocześniejszymi zasobami infrastrukturalnymi dysponuje Miejska Biblioteka Publiczna znajdująca się w Centrum Komunikacyjnym w Legionowie. Instytucja ta posiada salę widowiskową, salę audiowizualną oraz salę komputerową. Sale są wyposażone w nowoczesny sprzęt i są chętnie udostępniane mieszkańcom wychodzącym z inicjatywą organizacji działań kulturalnych. Ponadto w miejskim ratuszu znajduje się sala widowiskowa na 260 widzów oraz Galeria Sztuki Ratusz, a w filii Miejskiego Ośrodka Kultury przy ul. Targowej – sala prób

„Bunkier”. Sama Powiatowa Instytucja Kultury, choć posiada swoją siedzibę, to zasoby lokalowe ma bardzo skromne.

ZASOBY OSOBOWE

W opinii animatorów pracujących w legionowskich instytucjach kultury miasto podziela los innych miast satelickich stolicy i jest nazywane „sypialnią Warszawy”. Oznacza to, że duża część mieszkańców pracuje w Warszawie i tam też zaspokaja potrzeby kulturalne – do Legionowa wraca się na noc. Rozmówcy biorący udział w badaniu w roku 2017 zwrócili jednak uwagę na dosyć dużą aktywność młodych i najstarszych mieszkańców Legionowa, które znalazły swoje miejsce w Poczycalni – Miejskiej Bibliotece Publicznej. W mieście dosyć prężnie działają grupy seniorów, które spotykają się regularnie. Z inicjatywy seniorów w Poczycalni odbywają się spotkania taneczne (tańce w kręgu). Również młodzi legionowianie znaleźli w Poczycalni przestrzeń do swoich działań. Przykładem mogą być dwie grupy. Pierwsza z nich to grupa formalna – Młody Lider działająca przy finansowym wsparciu Urzędu Marszałkowskiego. Druga to nieformalna grupa artystyczna ADHD. Pierwsza z grup zajmuje się redagowaniem czasopisma dla młodzieży, druga skupia młodych pasjonatów fotografii.

GMINA SEROCK

Serock to gmina miejsko-wiejska, którą tworzą: miasto Serock, Osiedle Zegrze oraz 28 sołectw – Bolesławowo, Borowa Góra, Cupel, Dębinki, Dosin, Gąsiorowo, Góry Pobyłowskie, Izbica, Jadwisin, Kania Nowa, Kania Polska, Karolino, Kępiaste, Ludwinowo Zegrzyńskie, Łacha, Marynino, Nowa Wieś, Skubianka, Stanisławowo, Stasi Las, Szadki, Święcenica, Wierzbica, Wola Kiełpińska, Wola Smolana, Zabłocie, Zalesie Borowe, Zegrze. Gmina Serock położona jest nad Jeziorem Zegrzyńskim i sąsiaduje z gminami: Nasielsk, Nieporęt, Pokrzywnica, Pomiechówek, Radzymin, Somianka, Wieliszew, Winnica oraz Zatory. Jej siedzibą jest miasto Serock.

W 2016 roku gmina Serock liczyła 14 287 mieszkańców, z czego ponad 9 300 to osoby w wieku produkcyjnym. Natomiast ogólna liczba mieszkańców na dzień 31 grudnia 2017 roku wynosiła 13 832, w tym 4 170 osób mieszkających w mieście, a 9 662 na wsi⁹. Podobnie jak w innych gminach powiatu legionowskiego, również w Serocku duża jest liczba mieszkańców napływowych, notuje się tu dodatnie saldo migracji.

Do najważniejszych dokumentów strategicznych gminy należą: *Strategia Rozwoju Gminy Miasto i Gmina Serock na lata 2016-2025*, *Plan Rozwoju Lokalnego na lata 2015-2020* oraz *Gminny Program Opieki nad Zabytkami*. Według zapisów Strategii misją gminy Serock jest zapewnienie mieszkańcom wysokiej jakości życia poprzez efektywne wykorzystanie potencjałów gminy w postaci aktywnego społeczeństwa, położenia w obszarze Aglomeracji Warszawskiej, występowania obszarów cennych przyrodniczo i Jeziora Zegrzyńskiego.

Na stronach Urzędu Miasta i Gminy Serock nie ma programu współpracy z organizacjami pozarządowymi, ale w BIP Urzędu znajdziemy sprawozdania z realizacji tego programu¹⁰.

⁹ Osoby zameldowane na pobyt stały. Dane za stronę Urzędu Miasta i Gminy w Serocku, <https://serock.pl/213,polozenie>, dostęp z dnia 30.04.2018.

¹⁰ BIP Urzędu Miasta i Gminy w Serocku, <https://www.bip.serock.pl/277,sprawozdania-z-realizacji-programu-wspolpracy-z-organizacjami-pozarzadowymi>, dostęp z dnia 30.04.2018.

W 2017 roku ogłoszono 3 otwarte konkursy ofert: na prowadzenie opieki i socjoterapii dla dzieci z rodzin dysfunkcyjnych; wspieranie aktywności seniorów (m.in. poprzez działania kulturalne) oraz wspieranie działalności edukacyjnej dzieci i młodzieży w zakresie pierwszej pomocy przedmedycznej.

ZASOBY KULTUROWE

O charakterze gminy decyduje jej położenie nad wodą, u zbiegu dwóch rzek – Bugu i Narwi, nad Jeziorem Zegrzyńskim oraz bogata historia – miasto Serock obchodziło w 2017 roku swoje sześćsetlecie. Na terenie gminy znajdują się historyczne budowle, związane m.in. z obecnością rodzin Krasińskich i Radziwiłłów oraz z epoką napoleońską (pozostałości fortyfikacji oraz zespół budynków dawnego zajazdu pocztowego). Jako główne symbole miasta Serock wymieniane przez rozmówców są: wczesnośredniowieczne grodzisko Barbarka, Rynek i Ratusz, kościół Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny oraz woda.

Mimo bogatej historii osoby badane wskazywały, że nie ma wiele lokalnych tradycji, do których można byłoby się dziś odwoływać. Nie jest znana etymologia nazwy Serock, nie ma lokalnego dialektu, lokalnych pieśni ani stroju. Jak mówią sami badani: „Tutaj naprawdę nie można powiedzieć, że coś jest lokalne”. Wyjaśnić można to tylko częściowo, np. przedwojenną strukturą mieszkańców miasta Serock, z których połowę stanowili Żydzi. Społeczność ta opuściła Serock w dramatycznych okolicznościach już we wrześniu 1939 roku. Mimo iż wciąż żyją mieszkańcy, którzy pamiętają swoich przedwojennych sąsiadów, nie ma powszechnej świadomości ani tradycji nawiązujących do tamtego okresu. Nie istnieje dziś stojąca tu dawniej synagoga i mykwa (rytualna łaźnia). Udało się natomiast przenieść z powrotem na kirkut macewy, z których Niemcy zrobili w czasie II wojny schody prowadzące na wzgórze Barbarka.

Największy wysiłek lokalnych władz wkładany jest obecnie w budowanie lokalnej tożsamości, odkrywanie lokalnej historii i wiązanie mieszkańców – stałych i napływających – z miejscem.

W ostatnich latach w organizowanych w gminie wydarzeniach kulturalnych próbuje się odtwarzać i nawiązywać np. do tradycji flisackich, obecnych na tych terenach od XV wieku, kiedy to utworzono tutaj cech flisacki. M.in. w tym celu powstała Izba Pamięci i Tradycji Rybackich w Serocku, która oprócz udostępniania zasobów, głównie w postaci wystawy multimedialnej, organizuje Niedzielną Szkółkę Tradycji – spotkania tematyczne adresowane do ogółu mieszkańców. Od 2016 roku w Serocku organizowane są także konferencje historyczne. Powstaje również coraz więcej publikacji dotyczących historii miasta i gminy.

ZASOBY INSTYTUCJONALNE

Głównym ośrodkiem kulturalnym gminy jest Centrum Kultury i Czytelnictwa w Serocku. Filiami Centrum są dwie placówki biblioteczne zlokalizowane w budynkach szkolnych w Jadwisinie oraz w Woli Kiełpińskiej i otwarte w godzinach popołudniowych. W Serocku od 2001 roku działa Integracyjne Centrum Opieki, Wychowania, Terapii KKWR – zespół placówek prowadzonych przez partnerskie stowarzyszenia: Krajowy Komitet Wychowania Resocjalizującego oraz Towarzystwo Przyjaciół Dzieci. W gminie istnieje 6 przedszkoli, 4 szkoły podstawowe, 3 gimnazja i 1 szkoła ponadpodstawowa. Działa tu także wiele organizacji pozarządowych, również o profilu kulturalnym. W ramach budowania tożsamości mieszkańców gminy Serock powstała Izba Pamięci i Tradycji działająca przy Referacie Promocji Urzędu Miasta. Na terenie gminy istnieje także m.in. Teatr Remiza oraz dwa chóry: Cantores Adalberti oraz Gaudete.

Coraz prężniej działają sołectwa, również dzięki temu, że mogą korzystać z funduszu sołectkiego. Jak zgodnie odpowiadali badani, nie ma chyba już wsi, która nie miałaby własnej, cyklicznej „imprezy”, przeważnie w formie festynu. Aktywne są także Koła Gospodyń Wiejskich, odwołujące się w swoich działaniach do tradycji kulinarnych i rękodzielniczych tego terenu. Obecnie na terenie gminy działa 5 takich organizacji.

Większość wydarzeń kulturalnych w gminie Serock ma charakter plenerowy i cykliczny. Ich kalendarz rozpoczyna się w kwietniu. Do najważniejszych należą: Święto Patrona Serocka św. Wojciecha, które inauguruje Bieg Wojciechowy, Międzynarodowy Przegląd Folklorystyczny Kupalnocka, Serockie Lato Muz, Piknik historyczny, Wianki, warsztaty rzemieślnicze „To Barbarki robota”, Święto Dyni w Stanisławowie, dożynki – np. Święto Darów Ziemi w Woli Kiełpińskiej, kameralne koncerty z cyklu „Fontanny muzyki” w Serocku. Ponadto w każdej z gmin odbywają się coroczne „dni” miejscowości oraz uroczystości rocznicowe.

Wiele pracy przy wydarzeniach kulturalnych osoby z lokalnych stowarzyszeń wykonują nieodpłatnie. Współpracują także z przedstawicielami urzędów, konsultując swoje projekty i zapotrzebowanie na działania kulturalne. W budowanie tożsamości gminy włączają się także lokalni regionaliści oraz przewodnicy oprowadzający po Serocku i okolicach.

ZASOBY INFRASTRUKTURALNE

Zapleczem dla działań kulturalnych jest Centrum Kultury i Czytelnictwa w Serocku oraz jego filie w postaci placówek bibliotecznych. Gminne szkoły określane są przez animatorów oraz przedstawicieli lokalnych instytucji kultury jako otwarte na działania kulturalne i chętnie udostępniające swoją infrastrukturę. Również serocki ratusz udostępnia swoje wnętrza na wystawy lokalnych twórców.

W Serocku stworzono ponadto Klub Aktywności Społecznej prowadzony przez Ośrodek Pomocy Społecznej, który dysponuje przestrzenią udostępnianą organizacjom pozarządowym oraz animatorom na jednorazowe i cykliczne wydarzenia. Obecnie korzystają z niej zwłaszcza seroccy seniorzy.

W ostatnich latach część historycznych budynków na terenie gminy przeszła w ręce prywatne i została całkowicie (tak jak pałac Radziwiłłów) lub częściowo (jak pałac Krasińskich – obecnie hotel Warszawianka) zamknięta dla odwiedzających.

W Zegrzu, będącym od końca XIX wieku siedzibą garnizonu, funkcjonuje Centrum Szkolenia Łączności i Informatyki z Klubem Wojskowym, w którym odbywają się m.in. zajęcia artystyczne, dostępne nieodpłatnie dla wszystkich chętnych.

Na terenie miasta Serock istnieje do dziś dom letniskowy będący kiedyś własnością pary awangardowych architektów – Heleny i Szymona Syrkusów. W tym domu nocował podczas pobytu w Polsce Pablo Picasso, o czym informuje tabliczka na bramie wejściowej. Obecnie dom jest wystawiony na sprzedaż. Przez miejscowych jest określany jako promocyjny hit Serocka.

Ważnym punktem jest hotel Narvil, który włącza się w działania promujące miasto i gminę, np. udostępniając swoje wnętrza. Wynika to z przekonania jego właścicieli i zarządzających, że rozwój gminy jest ważny i korzystny także dla prywatnego biznesu. W Wierzbicy działa od ponad 50 lat restauracja „Pod Żółtym Linem”, uznawana za kultową nie tylko przez lokalną społeczność, ale także przez wielu artystów i polityków, których wpisy znajdziemy w księgach pamiątkowych lokalu.

Gmina Serock opisywana była przez wszystkich respondentów jako piękna krajobrazowo – wzgórza Barbarka, wały napoleońskie oraz jezioro i plaża wraz ze swą infrastrukturą (molo, boiska, leżaki, place zabaw) same w sobie stanowią dobrą przestrzeń do kulturalnych działań plenerowych. Na Jeziorze Zegrzyńskim organizowane są rejsy, wznowiono także rejsy z Warszawy do Serocka. Ze względu na te walory na terenie gminy powstało wiele filmów fabularnych (m.in.: „Rejs”, „Hydrozagadka”, „Lotna”, „Pokłosie”), seriali i materiałów reklamowych.

Nad Jeziorem Zegrzyńskim stworzono trakt rowerowo-pieszy, istnieją liczne wypożyczalnie sprzętu rekreacyjnego, siłownie plenerowe i place zabaw. W całej gminie wytyczono ponad 80 km ścieżek rowerowych. W miejscu dawnego ośrodka PTTK Zegrzynek działa dzisiaj Klub Żeglarski MILA.

Nie ma natomiast na terenie gminy kina (zostało zlikwidowane kilka lat temu). Istnieje podstawowe zaplecze techniczne pozwalające na wyświetlanie filmów, ale projekcje odbywają się sporadycznie lub w ramach plenerowego kina letniego. Mieszkańcy podkreślali, że brakuje im możliwości oglądania nowości kinowych.

W ostatnich latach uruchomiono publiczny transport zbiorowy między miejscowościami gminnymi. Mimo tego, wiele osób z mniejszych miejscowości ma ograniczone możliwości uczestniczenia w wydarzeniach kulturalnych oraz dowożenia na wydarzenie kulturalne dzieci. Dotyczy to zwłaszcza osób pracujących we własnych gospodarstwach rolnych. Wskazuje to na potrzebę docierania z ofertą kulturalną do małych miejscowości, nie tylko organizowanie wydarzeń w ośrodkach dysponujących gotową infrastrukturą.

ZASOBY OSOBOWE

Gmina Serock, podobnie jak inne gminy leżące w niewielkiej odległości od Warszawy, jest popularnym miejscem przeprowadzek mieszkańców stolicy, co znajduje odzwierciedlenie m.in. w dodatnim saldzie migracji. Wśród nowych mieszkańców są osoby chcące wywoływać zmianę w lokalnych społecznościach, właśnie poprzez działania edukacyjne i kulturalne, i to ich badani animatorzy wskazują jako najaktywniejszych inicjatorów działań na polu kultury, zdolnych włączać stałych mieszkańców w wydarzenia kulturalne.

Drugą ważną grupą są turyści, ponieważ dzięki położeniu nad Jeziorem Zegrzyńskim Serock ożywa w miesiącach cieplejszych jako miejscowość wypoczynkowa. Można wyróżnić dwie grupy turystów – przyjeżdżających tu na krótkie pobyty, korzystających z lokalnej infrastruktury turystycznej i kulturalnej oraz turystów powracających, mających tu swoje działki i domki letniskowe, którzy przyjeżdżają na dłużej i bywają także animatorami życia kulturalnego w gminie.

Ważną grupą w kontekście podejmowania działalności kulturalnej są mieszkańcy, którzy powracają do Serocka po zakończeniu edukacji lub pracy zawodowej w dużych ośrodkach miejskich. Oni także uchodzą za osoby aktywne i twórcze, znające lokalną specyfikę i potrafiące skutecznie angażować innych do swoich pomysłów.

Gmina Serock jako atrakcyjna krajobrazowo i przyrodniczo przyciągała zawsze także artystów – malarzy, rzeźbiarzy, literatów. Wielu z nich do dziś mieszka na tym terenie. W latach 80. ubiegłego stulecia w części miasta Serock powstały tzw. Działki Literatów, wykupione przez członków Związku Literatów Polskich jako rekreacyjne. Część z nich osiedliła się tu na stałe i działa kulturalnie na terenie gminy. Związek Literatów zabiega m.in. o odbudowę dworku rodziny Szaniawskich w Jadwisinie.

Grupą bardzo aktywną kulturalnie są w gminie Serock seniorzy. Działają oni w 3 różnych strukturach: Radzie Seniorów, Serockiej Akademii Seniora oraz w Klubie Seniora. Na drugim biegunie są osoby aktywne zawodowo, niewiele lepiej jest z aktywnością dzieci i młodzieży. Z tego powodu szczególnie doceniane przez lokalnych animatorów są projekty międzypokoleniowe, łączące aktywnych – najstarszych mieszkańców z młodym pokoleniem.

Seroccy aktywiści i animatorzy obserwują, że wyzwaniem pozostaje wciąż włączanie mieszkańców – zwłaszcza młodzieży i pracujących dorosłych – w działania kulturalne. Jednocześnie najskuteczniejszym narzędziem do tego celu jest dawanie możliwości zostawienia swojego „śladu” w danym przedsięwzięciu, np. z dużym odzewem mieszkańców

spotkał się pomysł udostępniania rodzinnych zdjęć i pamiątek Izbie Pamięci i Tradycji w Serocku czy dzielenia się wspomnieniami publikowanymi w Informatorze Gminy Serock w ramach cyklu „Miejscownik”.

GMINA JABŁONNA

Jabłonna to gmina wiejska znajdująca się w południowej części powiatu w bezpośrednim sąsiedztwie warszawskiej dzielnicy Białołęka. W skład gminy wchodzi 10 sołectw: Boża Wola, Chotomów, Dąbrowa Chotomowska, Jabłonna, Janówek Drugi, Rajszew, Skierdy, Suchocin, Trzciany oraz Wólka Górka. Oprócz Warszawy sąsiaduje z gminami: Czosnów, Legionowo, Łomianki, Nieporęt, Nowy Dwór Mazowiecki oraz Wieliszew, a siedzibą gminy jest wieś Jabłonna. Na koniec 2016 roku gmina liczyła 18 638 mieszkańców, z których większość mieszka w dwóch dużych wsiach: Jabłonie i Chotomowie. Saldo migracji było dodatnie.

Duży wpływ na funkcjonowanie gminy ma położenie blisko centrum aglomeracji warszawskiej. Wielu mieszkańców pracuje i spędza czas w Warszawie, tam również korzystają z wydarzeń i aktywności kulturalnych. W gminie w ostatnich kilkunastu latach powstało kilka nowych osiedli, w których zamieszkały osoby spoza społeczności lokalnej. Z tego powodu szybko zwiększa się liczba mieszkańców, a w związku z budową kolejnych osiedli proces napływu będzie trwał także w następnych latach. Już dzisiaj uwidaczniają się braki w infrastrukturze edukacyjnej, społecznej oraz kulturalnej, dlatego gmina stara się odpowiadać na nie, rozwijając zaplecze we wszystkich tych obszarach.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w niewielkim stopniu ograniczają działania inwestorów, przez co nowe osiedla nie mają dobrych połączeń z wcześniejszą zabudową i gminną infrastrukturą. Tworzy to społeczne podziały oraz bariery dla integracji mieszkańców. Ta ostatnia jest istotna o tyle, że obecnie ludność gminy składa się w dużej części z osób mieszkających na miejscu od niedawna, często przybyłych z różnych części Polski.

Z tego powodu integracja i aktywizacja mieszkańców są ważnymi elementami działań wpisanych w *Strategię Zrównoważonego Rozwoju Gminy Jabłonna na lata 2017-2030*. Według niej gmina ma wspierać organizowanie lokalnej aktywności, rozwijać sposoby zrzeszania się

mieszkańców oraz popularyzować edukację obywatelską i ekologiczną. Istotnymi kierunkami rozwoju gminy zawartymi w strategii są: „udział społeczności lokalnej w życiu gminy, inwestowanie w jakość życia mieszkańców, dbałość o przyrodę, historię i kulturę gminy”¹¹.

Na stronach Urzędu Gminy znajdziemy programy współpracy Gminy Jabłonna z organizacjami pozarządowymi od 2014 roku¹². Na stronie nie ma natomiast sprawozdań z realizacji programów.

ZASOBY KULTUROWE

Historycznie tereny gminy Jabłonna były miejscem, które znajdowało się na peryferiach ważnych wydarzeń. Obecnie historia związana z przejściem armii napoleońskiej oraz działaniami Armii Krajowej nie jest wykorzystywana do tworzenia spójnego charakteru historycznego gminy. Ważnymi zabytkami znajdującymi się na terenach zachodnich wsi są fortyfikacje Twierdzy Modlin, którymi zajmuje się od niedawna Stowarzyszenie Triglav z sąsiedniego Nowego Dworu Mazowieckiego. Jego członkowie razem z mieszkańcami gminy starają się organizować działania rekonstrukcyjne i turystyczne związane z historycznym kompleksem.

Najważniejszym zabytkiem historycznym jest znajdujący się w samej Jabłonce zespół pałacowo-parkowy, który funkcjonuje obecnie pod opieką Polskiej Akademii Nauk. Zabudowania pałacowe najczęściej wykorzystywane są w działalności PAN-u, czyli podczas wydarzeń naukowych, konferencji oraz seminariów. Ogrody pałacowe są otwarte dla zwiedzających, dzięki czemu odwiedzają je osoby z gminy, jak i sąsiednich dzielnic

¹¹ *Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Jabłonna na lata 2017-2030*, http://www.jablonna.pl/gmina/pliki/aktualnosci/2017/MAJ/strategia%2018.04.17_.pdf, dostęp 25.04.2018.

¹² Strona Urzędu Gminy Jabłonna, <http://www.jablonna.pl/index.php?cmd=zawartosc&opt=pokaz&id=909>, dostęp z dnia 30.04.2018.

Warszawy. Nie odbywają się w nich jednak żadne wydarzenia kulturalne, które mogłyby zwrócić uwagę większej publiczności na cały zespół pałacowo-parkowy.

W ostatnich latach w gminie organizowane są spacer-y turystyczne mające na celu przybliżenie uczestnikom historycznych wydarzeń i zabudowań. Uczestniczy w nich niewiele osób, z których większość to niedawno osiedleni mieszkańcy lub osoby przyjezdne zainteresowane historią i tożsamością. Potencjał turystyczno-historyczny jest w gminie wykorzystywany w niewielkim stopniu, jednak jest oceniany jako istotny element możliwy do wykorzystania w przyszłej integracji mieszkańców wokół lokalnej tożsamości.

Ważnym zasobem gminy są tereny zielone oraz okolica brzegu Wisły, dzięki którym przez niektórych Jabłonna nazywana jest „Zieloną gminą”. W gminie znajdują się dwa szlaki turystyczne, których trasy prowadzą przez najważniejsze miejsca związane z okolicznym krajobrazem przyrodniczym, jednak nie są one reklamowane ani często uczęszczane. Tereny zielone są wskazywane jako zasób, który może zachęcać do odwiedzania gminy i osiedlania się w niej, jednak nie organizuje się wokół nich żadnych wydarzeń lub aktywności dla mieszkańców.

ZASOBY INSTYTUCJONALNE

Najważniejszą instytucją kultury w gminie jest Gminne Centrum Kultury i Sportu wraz z dwiema filiami w Chotomowie i Skierdach. We wszystkich trzech miejscach organizowane są liczne aktywności dla dzieci, młodzieży oraz seniorów, działają także zatrudnieni w poszczególnych placówkach animatorzy kultury, którzy starają się odpowiadać swoimi działaniami na potrzeby mieszkańców. Oferty są zróżnicowane, obejmują zajęcia sportowe i plastyczne, warsztaty, spotkania, wykłady, a także imprezy okolicznościowe. Filie w Chotomowie i Skierdach są otwarte na inicjatywę mieszkańców, dzięki czemu część zajęć w ich programach jest prowadzona przez osoby aktywne, które zaproponowały nowe działania lub zostały

zaproszone do współpracy. Przykładem zorganizowanych w ten sposób spotkań są zajęcia plastyczne odbywające się w Chotomowie. Prowadzenie ich wykracza poza wiedzę i umiejętności osób zatrudnionych w filii, dlatego też prowadzi je osoba mieszkająca we wsi, która ma umiejętności plastyczne. Pomimo takiego otwarcia na inicjatywy nowe zajęcia inicjowane przez mieszkańców nie pojawiają się często, a oferta rozwijana jest odgórnie przez stałych pracowników instytucji.

Przy Centrum w Jabłonce i filii w Chotomowie działają także publiczne biblioteki, które starają się aktywizować młodych czytelników dzięki wydarzeniom i konkursom. Biblioteka w Jabłonce w większość dni zamyka się o 17:00, ale w poniedziałek jest otwarta aż do 18:30. Natomiast filia w Chotomowie ma późniejsze godziny funkcjonowania – otwarta jest najczęściej od 10:00 do 18:00.

W Jabłonce, Chotomowie i Skierdach działa także Uniwersytet Trzeciego Wieku, którego oferta włączona jest w propozycje GCKiS-u i jego filii. Wydarzenia i wykłady organizowane w ramach tej inicjatywy stały się podstawą dla aktywizacji seniorów, którzy obecnie sami organizują sobie spotkania i włączają się w działania centrów kultury.

Mało aktywnymi instytucjami w gminie są szkoły, z jednym wyjątkiem publicznej placówki w Chotomowie. Na terenach Jabłonce i pozostałych miejscowości funkcjonuje wiele prywatnych przedszkoli i szkół, które nie organizują dodatkowych aktywności ani nie zachęcają podopiecznych do działania pozalekcyjnego. Placówki te wskazywane są przez respondentów jako możliwe do wykorzystania potencjał, który gmina mogłaby wspomóc i wykorzystać w przyszłych działaniach.

ZASOBY INFRASTRUKTURALNE

Otwarte na działania mieszkańców GCKiS oraz jego dwie filie są najważniejszymi zasobami infrastrukturalnymi gminy. Każda z tych placówek posiada budynek z pomieszczeniami przystosowanymi do różnych aktywności. Ponadto w GCKiS w Jabłonie mieści się basen, filia w Chotomowie dysponuje pracownią plastyczną z piecem garncarskim a filia w Skierdach – pracownią komputerową. Wszystkie trzy placówki wymagają gruntownych remontów, jednak te zaplanowane są już na najbliższe lata. W dokumenty strategiczne gminy wpisane jest także stworzenie infrastruktury dla działań kulturalnych w Bożej Woli oraz Suchocinie.

W trzech miejscowościach, Janówku, Trzcianach oraz Suchocinie, zorganizowano tymczasowe świetlice wiejskie w kontenerach. Ze względu na niewielką liczbę mieszkańców odpowiadają one na lokalne wymagania – są miejscami spotkań i niewielkich działań mieszkańców. Podobnie działają świetlice na niektórych nowych osiedlach w Jabłonie. Niestety tworzenie świetlic czy klubów osiedlowych nie jest regułą, przez co większość mieszkańców nowych osiedli nie ma przestrzeni do podejmowania działań sąsiedzkich.

Wiele działań organizowanych w wiejskich świetlicach i filii GCKiS w Skierdach opiera się na wkładzie własnym uczestników – przynoszą własne jedzenie, zbierają pieniądze lub szukają sponsorów na większe działania. Wydarzenia te oceniane są jako bardzo mocno integrujące uczestników, jednak wskazywana jest ich niewielka skala, która wynika z ograniczonych możliwości finansowych mieszkańców.

Na terenie gminy do niedawna nie było kawiarni lub restauracji, które udostępniłyby przestrzeń na wydarzenia kulturalne. Te, które pojawiały się wcześniej, bardzo szybko zamykały działalność. Podczas ostatnich miesięcy otwarte zostały dwa takie punkty w Jabłonie i Chotomowie, odbyły się w nich także pierwsze kameralne koncerty. Aktywnie działającym punktem jest również prywatna Galeria Sztuki na Prostej, która powstała w zeszłym roku i zajmuje się promocją sztuki współczesnej poprzez wydarzenia i wystawy.

W związku z szybko rosnącą liczbą mieszkańców coraz silniej uwidaczniają się braki w zapleczu kulturalnym gminy. Co za tym idzie, plany renowacji budynków GCKiS oraz tworzenia nowych miejsc przeznaczonych dla aktywności kulturalnych są oceniane przez rozmówców jako niewystarczające.

ZASOBY OSOBOWE

Szybko rosnąca liczba mieszkańców wpływa także wyraźnie na aktywność w gminie. Osoby przyjezdne są bardziej aktywne od rodowitych mieszkańców – częściej biorą udział w wydarzeniach społecznych, historycznych, mają więcej pomysłów na działania, a także aktywniej szukają tożsamości lokalnej. Co ważne, „przyjezdność” nie jest cechą przypisywaną tylko osobom, które sprowadziły się do gminy w ostatnich kilkunastu latach, ale nawet ludziom, którzy osiedli na tych terenach prawie 50 lat temu.

Wyróżniającą się grupą aktywnych osób są sołtysi, radni gminy oraz rady sołeckie. Większość z nich działa aktywnie na swoich terenach, współpracuje z mieszkańcami oraz organizuje wydarzenia integracyjne – jak na przykład sołtysi Trzcian i Dąbrowy Chotomowskiej. Często poszukują aktywnie funduszy poza finansowaniem urzędowym, biorą udział w konkursach grantowych.

Na terenie gminy działają liczne fundacje i stowarzyszenia, o bardzo szerokim spektrum działań i zainteresowań – od sportowych i zdrowotnych, po historyczne i kulturalne. Jednocześnie grupa tych ostatnich, które kierowałyby swoją działalność do lokalnych mieszkańców, jest niewielka i mało aktywna. Najważniejsze organizacje, które odnoszą się do lokalnej tożsamości i działają wokół niej, to: Towarzystwo Przyjaciół Chotomowa, Stowarzyszenie Przyjaciół Jabłonny, Res Publica Trzciany oraz Towarzystwo Przyjaciół Osiedla Jabłonie. Dwie grupy odnoszące się do historycznego dziedzictwa gminy – Koło Związku Kombatantów RP i Byłych

Więźniów Politycznych w Jabłonie oraz Środowisko Jabłonna Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej – w małym stopniu otwierają się na osoby niebędące członkami, co w znacznym stopniu ogranicza oddolne wykorzystywanie potencjału historycznego terenów gminy.

Dla osób aktywnych dużym problemem jest niski poziom integracji mieszkańców gminy, przez który przy organizacji każdego wydarzenia i spotkania pojawia się niepewność co do tego, ilu pojawi się uczestników. Dotyczy to zarówno wsi dużych, jak Jabłonna i Chotomów, jak i małych, jak Trzciany. Z drugiej strony w Skierdach, dzięki dużej aktywności mieszkańców oraz licznym wydarzeniom integracyjnym, problem ten udało się rozwiązać.

Z tego powodu wszyscy rozmówcy za największy problem związany z aktywnościami kulturalnymi i społecznymi na terenie gminy wskazali niewielki stopień integracji. Duże festyny są organizowane na terenie gminy regularnie, jednak nie odpowiadają na znaczną część potrzeb mieszkańców. W gminie potrzeba mniejszych, bardziej kameralnych wydarzeń integracyjnych skierowanych do wszystkich mieszkańców poszczególnych wsi oraz osiedli.

GMINA NIEPORĘT

Gmina Nieporęt jest gminą wiejską. W jej skład wchodzi 15 sołectw. Są to: Aleksandrów, Beniaminów, Białobrzegi, Izabelin, Józefów, Kąty Węgierskie, Michałów-Grabina, Nieporęt, Rembelszczyzna, Rynia, Stanisławów Drugi, Stanisławów Pierwszy, Wola Aleksandra, Wólka Radzymińska i Zegrze Południowe. Gmina położona jest nad Jeziorem Zegrzyńskim, a przez jej środek przepływa Kanał Żerański. Sąsiaduje z gminami: Jabłonna, Legionowo, Marki, Radzymin, Serock, m.st. Warszawa oraz Wieliszew. Siedzibą gminy jest Nieporęt.

W 2016 roku gmina liczyła 14 208 mieszkańców, z czego ponad 8 700 to osoby w wieku produkcyjnym. Natomiast na dzień 31 grudnia 2017 roku ogólna liczba mieszkańców wynosiła 13 805¹³. Podobnie jak w innych gminach powiatu legionowskiego, również w Nieporęciu notuje się dodatnie saldo migracji.

Gmina posiada *Program Opieki nad Zabytkami na lata 2016-2019*¹⁴ oraz *Strategię Rozwoju na lata 2015-2025*¹⁵. Żaden z priorytetowych kierunków ani celów strategicznych założonych w Strategii nie odnosi się bezpośrednio do działalności kulturalnej. Natomiast jeden z kierunków – wsparcie integracji społecznej mieszkańców gminy – odwołuje się do działań społecznych i kulturalnych. Postuluje się w nim m.in. tworzenie w sołectwach centrów społeczno-kulturalnych oraz świetlic wiejskich¹⁶. Realizację tych postulatów zakłada cel strategiczny nr 3: Budowa społeczeństwa obywatelskiego, aktywizacja społeczności lokalnej,

¹³ Dane za stronę Urzędu Gminy Nieporęt, <http://www.nieporzet.pl/gmina-nieporzet/statystyki/>, dostęp z dnia 30.04.2018.

¹⁴ *Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nieporęt na lata 2016-2019*, http://www.bip.nieporzet.pl/pliki/rada_gminy/Kadencja%202014-2018/XXXIV.sesja/GPONZ%20Nieporzet.pdf, dostęp z dnia 25.04.2018.

¹⁵ *Strategia Rozwoju Gminy Nieporęt na lata 2015-2025*, http://www.bip.nieporzet.pl/pliki/rada_gminy/Kadencja%202014-2018/sesja.XIX/Strategia%20Rozwoju_Gminy_Nieporzet_2015_2025_do%20konsultacji.pdf, dostęp z dnia 25.04.2018.

¹⁶ Tamże, s. 86.

aktywne rozwiązywanie problemów społecznych¹⁷. Te punkty strategii zwracają także uwagę na brak integracji mieszkańców oraz tworzenie się enklaw nowych mieszkańców. Prowadzone przez nas badania potwierdzają wyraźny podział na mieszkańców lokalnych, tzw. „tutejszych”, zamieszkujących teren gminy od pokoleń, oraz mieszkańców napływowych, nazywanych czasami „sadzeniakami”. Warto przy tym zaznaczyć, że do grona tych ostatnich zaliczani są nie tylko ci, którzy zamieszkali w gminie w ciągu ostatnich 10-20 lat, ale także osoby, które zamieszkały tu w latach 60. czy 70.

Na stronach Urzędu Gminy znajdziemy roczne programy współpracy Gminy Nieporęt z organizacjami pozarządowymi na lata 2016 i 2017 oraz otwarte konkursy ofert z tych samych lat¹⁸. Warto przy tym zaznaczyć, że konkursy te obejmowały jedynie działania z zakresu upowszechniania kultury fizycznej. Organizacje pozarządowe mają także możliwość składania swoich ofert w procedurze pozakonkursowej, zgodnie z art. 19a ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Co roku składana jest co najmniej jedna taka oferta¹⁹.

ZASOBY KULTUROWE

Jednym z głównych zasobów gminy Nieporęt jest Jezioro Zegrzyńskie. Skupia ono ruch turystyczny spoza gminy i jest miejscem rekreacji dla mieszkańców. Jezioro stanowi także bazę dla różnego rodzaju sportów wodnych, mają nad nim swoje siedziby szkoły żeglarskie czy windsurfingowe. Gminę przecina Kanał Żerański łączący Wisłę z Jeziorem Zegrzyńskim. Wzdłuż Kanału na terenie gminy biegnie ścieżka spacerowo-rowerowa (naturalna, niewybrukowana), która w sezonie przyciąga spacerowiczów, biegaczy i rowerzystów zarówno z okolicznych miejscowości, jak i spoza gminy. Sam Kanał Żerański jest także miejscem rekreacji

¹⁷ Tamże, s. 88-97.

¹⁸ Strona Urzędu Gminy Nieporęt, <http://www.nieporęt.pl/mieszkanicy/organizacje-pozarządowe/>, dostęp z dnia 25.04.2018.

¹⁹ BIP Gminy Nieporęt, <http://bip.nieporęt.pl/oferty-organizacji-pozarządowych/z/8853>, dostęp z dnia 25.04.2018.

i sportów wodnych, np. kajakarstwa, a jego brzegi goszczą licznych wędkarzy. Od 1 maja do 16 września w wybrane dni tygodnia po Kanale do Serocka w ramach Warszawskich Linii Turystycznych kursuje także statek „Zefir”.

Gmina nie wyróżnia się wyrazistymi tradycjami ludowymi, ale ważnym zasobem kulturowym jest historia tego terenu, wydobywana i pielęgnowana szczególnie przez Nieporęckie Stowarzyszenie Historyczne. W granicach gminy znajdują się cmentarze i pomniki o historycznej wartości, np. dawny cmentarz ewangelicki w Michałowie-Grabinie. Podejmowane są działania społeczne mające na celu ochronę i porządkowanie tych miejsc.

Charakterystyczne dla życia kulturalnego gminy jest także istnienie kilku grup teatralnych. Działają one przy Gminnym Ośrodku Kultury w Nieporęcie, którego dyrektorka jest absolwentką PWST w Warszawie.

Do kulturowego potencjału należy zaliczyć także udział władz gminnych, ale także powiatowych w wydarzeniach kulturalnych. Respondenci podkreślali wyjątkowość takiego podejścia, powołując się przy tym na swoje wcześniejsze odmienne doświadczenia z innych miejsc.

Na terenie gminy aktywnie w dziedzinie kultury działa niewiele organizacji pozarządowych, ale jest kilka prywatnych inicjatyw tworzonych przez aktywnych mieszkańców (szerzej o nich piszemy w podrozdziale ZASOBY OSOBOWE).

ZASOBY INSTYTUCJONALNE

W gminie działa Gminny Ośrodek Kultury z siedzibą w Nieporęcie oraz pięcioma filiami w miejscowościach: Beniaminów, Kąty Węgierskie, Stanisławów Drugi, Wólka Radzymińska i Zegrze Południowe. Każda z filii posiada swojego kierownika. GOK i filie prowadzą różnego

rodzaju stałe zajęcia, m.in. sportowe, teatralne, plastyczne. Zajęcia są głównie kierowane do dzieci i młodzieży. Organizowane są także spotkania i warsztaty z okazji świąt: Bożego Narodzenia, Wielkanocy, ale także Dni Babci i Dziadka czy Dnia Kobiet. W okresie wakacji i ferii prowadzone są zajęcia dla dzieci w ramach Akcji Lato i Akcji Zima.

Na terenie gminy działa także Biblioteka Publiczna Gminy Nieporęt wraz z dwoma filiami, w Kątach Węgierskich i Zegrzu Południowym. Prowadzą one swoją podstawową działalność biblioteczną, promocję czytelnictwa, a także konkursy i działania tematyczne. Warto podkreślić, że godziny otwarcia Biblioteki i filii są dostosowane do potrzeb czytelników – placówki są otwarte popołudniami lub do godziny co najmniej 18:00. Istotne jest także, że Biblioteka i filie znajdują się w tych samych budynkach, co GOK i jego filie, i są to jednocześnie siedziby lokalnych OSP.

W gminie są cztery żłobki (niepubliczne), dwanaście przedszkoli (w tym cztery publiczne) oraz sześć szkół podstawowych (w tym jedna niepubliczna). Szkoły podstawowe znajdują się w Nieporęcie, Józefowie, Wólce Radzymińskiej, Stanisławowie Pierwszym oraz dwie, publiczna i prywatna w Izabelinie. Szkoła prywatna to Terapeutyczna Szkoła Podstawowa Oniwerek prowadzona przez Fundację Koocham. Szkoły prowadzą różne działania z zakresu kultury, np. konkursy. Są to jednak działania adresowane do społeczności szkolnej. Każda szkoła ma też program Innowacji Nauczycielskich dotyczący różnych tematów. Szkoła Podstawowa w Izabelinie współpracuje ponadto z Nadleśnictwem Drewnica, z którym zrealizowała m.in. akcję „Było wysypisko-będzie uroczysko” oraz projekt edukacyjny „Bliżej lasu”. Działania te prowadzone były międzyprzedmiotowo i interdyscyplinarnie, a oprócz edukacji przyrodniczej zakładały także prowadzenie bloga, poznawanie „małej ojczyzny” oraz konkurs literacki, plastyczny, fotograficzny.

ZASOBY INFRASTRUKTURALNE

Podstawowymi zasobami infrastrukturalnymi w gminie Nieporęt są budynki i sprzęt Gminnego Ośrodka Kultury wraz z filiami oraz Biblioteki Publicznej wraz z filiami. W wieży budynku GOK w Nieporęciu znajduje się stała ekspozycja pamiątek historycznych powstała dzięki Nieporęckiemu Stowarzyszeniu Historycznemu.

Przestrzeń do własnych działań posiada także Uśmiecholandia w Stanisławowie Pierwszym oraz MiliMoi ArtGallery w Rembelszczyźnie, w Nieporęciu działa także Galeria Marinistyki, A.A. Orliński.

Nad Jeziorem Zegrzyńskim zlokalizowana jest infrastruktura sportowa, szczególnie związana z żeglarstwem i innymi sportami wodnymi. Tu znajduje się Kompleks Rekreacyjno-Wypoczynkowy Nieporęt-Pilawa oraz tzw. Dzika Plaża w Nieporęciu wraz z placami zabaw.

ZASOBY OSOBOWE

Na terenie gminy znajduje się kilka miejsc prowadzących prywatną działalność kulturalną. Dysponują one swoją własną przestrzenią i są prowadzone często indywidualnie przez aktywnych mieszkańców. Wymienić tu należy: Uśmiecholandię organizującą urodziny dla dzieci, ale także prowadzącą różnorodne działania tematyczne (m.in. warsztaty kulinarne dla dzieci, warsztaty DIY np. z okazji Dnia Babci i Dziadka, zajęcia relaksacyjne, joga), MiliMoi ArtGallery, w której siedzibie znajduje się sklep oraz przestrzeń warsztatowa (m.in. warsztaty z filcowania). Oba miejsca prowadzą także okazjonalnie warsztaty kulinarne lub kolacje tematyczne dla lokalnej społeczności. W Nieporęciu działa natomiast prywatna pracownia malarska – Galeria Marinistyki, A.A. Orliński, a w Kątach Węgierskich – Akademia Muzyki O!SMYKli. Podmioty te działają samodzielnie bądź z zaprzyjaźnionymi osobami i rzadko

współpracują z instytucjami kultury. Jest to częściowo następstwem przyjęcia innego modelu pracy – samodzielni animatorzy i aktywiści działają swobodniej, częściej mają możliwość zmiany wcześniejszych założeń, jeśli te się nie sprawdzają, a panuje przekonanie, że w trybach instytucjonalnych jest to dużo trudniejsze i trzeba się trzymać wyznaczonego planu działania. Czasami jest to też wynikiem wcześniejszych negatywnych doświadczeń.

Aktywną grupę na terenie gminy stanowią także seniorzy. Tworzą oni m.in. chór Echa Nieporętu, którego próby odbywają się w Gminnym Ośrodku Kultury w Nieporęcie. W filii w Stanisławowie Drugim działa grupa Młodość 50+, w Wólce Radzymińskiej – Klub Młodych Duchem, a w Zegrzu Południowym – Klub Seniora.

W gminie działają także aktywni radni i sołtysi, którzy sami inicjują działania społeczne, integrujące mieszkańców.

GMINA WIELISZEW

Wieliszew to gmina wiejska położona w powiecie legionowskim, która graniczy z gminami: Nowy Dwór Mazowiecki na zachodzie, Pomiechówek i Serock na północy, Nieporęt na wschodzie, Legionowo i Jabłonna na południu. Naturalną północną granicę gminy stanowi rzeka Narew oraz Jezioro Zegrzyńskie. W skład gminy wchodzi 13 sołectw: Góra, Janówek Pierwszy, Kałuszyn, Komornica, Krubin, Łajski, Olszewnica Nowa, Olszewnica Stara, Poddębie, Sikory, Skrzyszew, Topolina i Wieliszew.

W roku 2016 gmina Wieliszew liczyła 13 151 mieszkańców, w tym 2816 osób w wieku poniżej 18 roku życia i 2016 osób w wieku senioralnym.

Niemal trzy czwarte powierzchni gminy stanowią użytki rolne i leśne, choć w ostatnich latach obserwuje się spadek znaczenia rolnictwa w życiu lokalnej społeczności. Coraz więcej terenów przeznaczonych jest na inwestycje mieszkaniowe i przemysłowe. Większe inwestycje mieszkaniowe (budownictwo wielorodzinne) realizowane są w Łajskach i Wieliszewie. Wydzielono tam również tereny pod inwestycje przemysłowe. Jednorodzinne budownictwo mieszkaniowe dominować ma w miejscowościach: Skrzyszew, Kałuszyn, Olszewnica Stara i Nowa, Janówek Pierwszy i Góra. Z kolei miejscowości: Sikory, Topolina, Poddębie i Komornica oraz częściowo Skrzyszew i Kałuszyn położone w strefie Warszawskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu spełniać mają funkcje letniskowe²⁰.

W związku z powyższym gminę Wieliszew charakteryzuje rosnąca liczba mieszkańców napływowych – w roku 2016 w gminie zameldowało się 491 nowych mieszkańców. Podobnie jak w innych gminach powiatu legionowskiego zauważalny jest podział na mieszkańców pochodzących z gminy i przyjezdnych.

²⁰ *Strategia Rozwoju Gminy Wieliszew do roku 2020*,
http://www.bip.wieliszew.pl/public/get_file_contents.php?id=271447, s. 19.

Gmina posiada *Strategię Rozwoju do roku 2020*²¹, *Program Rewitalizacji Gminy Wieliszew na lata 2016-2023*²² oraz *Program Rewitalizacji miejscowości Góra leżącej na terenie Gminy Wieliszew na lata 2016-2023*²³. Oba programy rewitalizacji są zrealizowane dzięki dofinansowaniu z Funduszy Europejskich. Co roku uchwalany jest także Roczny Program współpracy z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego, na podstawie którego ogłaszane są konkursy ofert na realizację zadań publicznych. W 2018 roku ogłoszono, jak do tej pory, jeden konkurs obejmujący zadania z zakresu wspierania i upowszechniania kultury fizycznej. W grudniu 2017 roku rozstrzygnięto konkurs z zakresu pomocy społecznej na rok 2018. Podobnie w latach poprzednich ogłaszano konkursy z tych dwóch dziedzin.

ZASOBY KULTUROWE

Wieliszew będący siedzibą gminy może poszczycić się ponad siedemsetletnią historią, jednakże pomimo tak długiej tradycji na terenie gminy nie znajdziemy wielu zabytków. Do dziś zachowały się we wsi Góra jedynie ruiny klasycystycznego pałacu z XVIII wieku będącego niegdyś letnią rezydencją Poniatowskich. Ponadto w Górze znajdują się takie zabytkowe obiekty, jak pozostałości parku, klasycystyczna oficyna, spichlerz i kuźnia – wszystkie pochodzące z XVIII wieku. W Wieliszewie natomiast znajdziemy obiekty zabytkowe z XIX wieku: klasycystyczną kaplicę na cmentarzu parafialnym, dom mieszkalny, organistówkę i cmentarz pamiątkowy stanowiący pozostałości rosyjskiego cmentarza wojskowego Twierdzy Zegrze, użytkowanego później także cywilnie. W pobliżu wsi Janówek usytuowana jest „Grupa forteczna Janówek” – porośnięty lasem zespół trzech rozległych fortów, który wchodził w skład umocnień

²¹ *Strategia Rozwoju Gminy Wieliszew do roku 2020*, http://www.bip.wieliszew.pl/public/get_file_contents.php?id=271447, dostęp z dnia 30.04.2018.

²² *Program Rewitalizacji Gminy Wieliszew*, http://www.bip.wieliszew.pl/public/get_file_contents.php?id=278075, dostęp z dnia 30.04.2018.

²³ *Program Rewitalizacji miejscowości Góra*, <http://www.wieliszew.pl/960,677,program-rewitalizacji,1,wiecej.html>, dostęp z dnia 30.04.2018.

Twierdzy Modlin. Powstawała ona w latach 1883–1888 i 1912–1915. Ciekawym obiektem jest stanowisko archeologiczne we wsi Krubin, ze śladami osadnictwa datowanymi od 3 tysiąclecia p.n.e. do IV w. n.e. i wczesnośredniowiecznego²⁴.

Wielowiekowa tradycja Wieliszewa nie stanowi aktualnie inspiracji dla działań kulturalnych. Patrząc przez pryzmat aktywności kulturalnej gminy, dużo ważniejszym zasobem są walory przyrodnicze wykorzystywane do organizacji wydarzeń o charakterze kulturalno-sportowym, takich jak biegi i rajdy.

Warto również zauważyć, że w życiu kulturalnym gminy ważne miejsce zajmuje muzyka i taniec. Na terenie gminy prężnie działają zespoły na wysokim poziomie artystycznym – Orkiestra Dęta Zespołu Szkół w Łajskach oraz Zespół Tańca Ludowego PROMYKI (Ośrodek Kultury w Wieliszewie). Do najważniejszych wydarzeń kulturalnych w gminie należą Mistrzostwa Polski w Tańcach Polskich MAZUR. W dniach 14-15 kwietnia 2018 odbyły się one już po raz osiemnasty.

ZASOBY INSTYTUCJONALNE

Najważniejszą instytucją kulturalną w gminie Wieliszew jest Gminne Centrum Kultury w Łajskach oferujące liczne zajęcia dla dzieci, młodzieży i dorosłych: ceramikę artystyczną, naukę gry na gitarze, fortepianie i pianinie, zajęcia w Klubie Malucha, kreatywne zabawy z plastyką, naukę rysunku i malarstwa, zajęcia z modelarstwa lotniczego, robotyki, elektroniki i programowania, szachy, taniec jazzowy, nowoczesny, towarzyski i balet, zajęcia teatralne, tkactwo artystyczne, warsztaty wokalne a także zajęcia ruchowe (fitness, zumba). Większość zajęć będących w ofercie GCK w Łajskach odbywa się w siedzibie Centrum. Część z nich jest jednak prowadzona w innych lokalizacjach, np. w Domu Ogrodnika w Michałowie-Reginowie,

²⁴ *Strategia Rozwoju Gminy Wieliszew do roku 2020*, s. 22-23.

w hali sportowej w Wieliszewie czy w sali koncertowej w Wieliszewie. Ważną grupą funkcjonującą przy GCK jest również prężnie działający Uniwersytet Trzeciego Wieku.

Pod egidą GCK działa również Teatr Muzyczny Pod Pretekstem adresowany do młodzieży i dorosłych oraz Zespół Tańca Ludowego PROMYKI kultywujący na scenie tańce, pieśni i obrzędy ludowe oraz polskie tańce narodowe. W Zespole w czterech grupach wiekowych (przedszkolaki, dzieci i młodzież szkolna, dorośli) tańczy około 150 osób z Wieliszewa i okolic.

Podobnie jak w wielu gminach wiejskich, życie kulturalne mieszkańców animuje biblioteka gminna, której działanie nie ogranicza się tylko do udostępniania księgozbioru. Organizowane są również konkursy i wydarzenia okolicznościowe. Podobnie jak w innych gminach powiatu oprócz placówki w Wieliszewie funkcjonują także filie – w Skrzeszewie, Janówku Pierwszym i Michałowie-Reginowie. Ich godziny otwarcia są zróżnicowane, filie w Skrzeszewie i Michałowie-Reginowie są otwarte popołudniami, najczęściej do godziny 17:00, ale w wybrane dni także dłużej. Natomiast filia w Janówku Pierwszym trzy dni jest otwarta po południu (od 13:30 do 17:30), a dwa dni do południa (od 7:30 do 11:30).

Tradycyjnie ważne dla życia kulturalnego gminy są szkoły. Spośród sześciu szkół podstawowych działających na terenie gminy wyróżnia się placówka w Łajskach, w której funkcjonuje reprezentująca wysoki poziom artystyczny orkiestra dęta. Ponadto w szkole organizowane są wydarzenia kulturalne z udziałem uznanych artystów w ramach cyklu „Spotkania ze sztuką”. Uczniowie mogą brać udział w różnorodnych zajęciach pozalekcyjnych o charakterze artystycznym. W szkole realizowana jest również idea edukacji włączającej, czyli takiej, która włącza dzieci z niepełnosprawnością.

Kolejną instytucją mającą wpływ na aktywność mieszkańców jest Ochotnicza Straż Pożarna. Choć zasadniczo OSP sama nie organizuje wydarzeń, to aktywnie wspiera inne działające podmioty. Trzeba jednak podkreślić, że przy OSP w Kałuszynie powstała Dziecięca i Młodzieżowa Drużyna Pożarnicza.

ZASOBY INFRASTRUKTURALNE

Gmina Wieliszew dysponuje dobrą infrastrukturą do prowadzenia działań kulturalnych. Podstawę stanowi nowoczesne Gminne Centrum Kultury w Łajskach dysponujące dobrze wyposażonymi pracowniami i sprzętem. Przy siedzibie Urzędu Gminy w Wieliszewie działa także sala koncertowa ze sceną, mogąca pomieścić blisko 200 osób na miejscach siedzących. Sala ta jest udostępniana nieodpłatnie na działania niekomercyjne skierowane do mieszkańców gminy.

Zaplecze dla działań mogą stanowić ponadto szkoły, przedszkola, filie bibliotek i GCK (np. Dom Ogrodnika w Michałowie-Reginowie). Aktualnie do działań kulturalnych wykorzystuje się także remizy OSP. Na przykład w pomieszczeniach OSP w Skrzeszewie organizowane są okolicznościowe warsztaty rękodzielnicze, choć nie jest to przestrzeń dostosowana do takiej aktywności. Osoby działające w sołectwach poza Wieliszewem, Łajskami i Krubinem zauważają brak świetlic wiejskich, w których mogłaby gromadzić się lokalna społeczność.

ZASOBY OSOBOWE

Z funkcjonowaniem instytucji kultury i oświaty wiąże się obecność wykwalifikowanej kadry instruktorskiej. Z wywiadów przeprowadzonych w ramach badania wynika, że instruktorzy pracujący w lub współpracujący z GCK w Wieliszewie są z reguły mieszkańcami powiatu legionowskiego.

Z przeprowadzonych rozmów wynika, że w gminie mieszkają na stałe lub mają letniska artyści i przedstawiciele zawodów kreatywnych. Ci jednak sporadycznie angażują się w życie lokalnej społeczności. Stanowią więc pewien zasób, który jest jak dotąd niewykorzystany.

Respondenci pytani o największy potencjał gminy zgodnie wskazywali na aktywnych i przedsiębiorczych mieszkańców. Dobrym przykładem może być oddolna działalność mieszkańców wsi Skrzyszew, którzy sami organizują sobie okolicznościowe wydarzenia, takie jak pikniki z okazji Dnia Dziecka, imprezy mikołajkowe, wieczory gier planszowych. Działania te są wspierane przez Gminne Centrum Kultury i Urząd Gminy, np. przez udostępnianie przestrzeni lub dofinansowanie materiałów na warsztaty, jednakże możliwości wsparcia są ograniczone i sprowadzają się najczęściej do dofinansowania pojedynczych wydarzeń, podczas gdy respondenci wskazują na potrzeby takie jak rozbudowa świetlicy wiejskiej i zakup wyposażenia do pracowni rękodzielniczej, np. maszyn do szycia.

Warto zwrócić uwagę na fakt, że mieszkańcy działający aktywnie na rzecz lokalnej społeczności często prowadzą na terenie gminy własne przedsiębiorstwa czy pracownie, a animacja kulturalna jest elementem ich pracy zawodowej. Przykładem może być farma Dynioland, na której oprócz sprzedaży dyń i produktów z dyni organizowane są warsztaty (kulinarne, zielarskie, rękodzielnicze) czy zajęcia edukacyjne dla szkół. Część działań jest dofinansowana przez Urząd Gminy i jest dostępna dla mieszkańców bezpłatnie. Innym przykładem może być pracownia JustEwalia, której założycielki prowadzą z własnej inicjatywy warsztaty rękodzielnicze dla mieszkańców swojej wsi (zajęcia prowadzone są społecznie, a koszty materiałów pokrywa fundusz sołecki).

PODSUMOWANIE

Gminy powiatu legionowskiego są bardzo zróżnicowane. W każdej z nich można wyodrębnić cechy charakterystyczne, odróżniające ją od pozostałych. Różna jest odległość poszczególnych gmin od Warszawy, lokalne tradycje/tożsamość i sposób odwoływania się do nich, rodzaje zabudowy, walory przyrodnicze i turystyczne, a także aktywność lokalnych organizacji. Wszędzie natomiast dostrzegalne jest odwoływanie się do podziału na mieszkańców rdzennych i napływowych. Dodatkowo saldo migracji w większości gmin będzie powodowało nasilenie się tego zjawiska.

Wszystkie gminy posiadają opracowane i przyjęte uchwałami strategie rozwoju na kolejne lata. Część gmin ma także programy rewitalizacji i/lub opieki nad zabytkami. Wszystkie gminy uchwalają programy współpracy z organizacjami pozarządowymi i ogłaszają otwarte konkursy ofert. Jednak nie zawsze są to konkursy obejmujące swym zakresem działania kulturalne.

Powiat legionowski i jego gminy dysponują licznymi potencjałami, które można wykorzystać, a przede wszystkim wydobyć w działaniach kulturalnych. Największym potencjałem turystycznym i przyrodniczym jest Jezioro Zegrzyńskie. Na terenie powiatu leżą jednak także inne obszary cenne przyrodniczo: rezerваты – np. Łęgi Czarnej Strugi w gminie Nieporęt czy Wieliszewskie Łęgi w gminie Wieliszew. W gminach osiedla się wielu nowych mieszkańców, których różnorodne doświadczenia i pasje mogą wzbogacać społeczność. Natomiast rdzenni mieszkańcy są nieocenionym źródłem opowieści i anegdot z historii miejscowości.

W każdej gminie działają publiczne instytucje kultury: ośrodki kultury i biblioteki, które oprócz siedzib głównych posiadają także po co najmniej jednej filii. Ich potencjał nie zawsze może być w pełni wykorzystywany przez wszystkich mieszkańców powiatu. Każda z miejscowości będących siedzibą gminy jest dobrze skomunikowana z Warszawą. Organizacja lokalnego transportu publicznego nie pozwala mieszkańcom wszystkich sołectw na swobodny dostęp

do instytucji kultury. W praktyce oznacza to np. konieczność dowożenia samochodem dzieci i młodzieży na zajęcia w lokalnym domu kultury.

W powiecie legionowskim działa wiele organizacji pozarządowych, choć ich rozmieszczenie w poszczególnych gminach jest nierównomierne. Powiat legionowski wyróżnia się także dużą liczbą małych i średnich przedsiębiorstw (w tym jednoosobowych działalności), także z sektora kreatywnego.

Istotną cechą gmin powiatu legionowskiego jest stale wzrastająca liczba mieszkańców wynikająca z migracji. Powiat oferuje atrakcyjne warunki do osiedlania się. Wzrastająca liczba mieszkańców napływowych stanowi jednak wyzwanie w obszarze integracji społecznej. We wszystkich badanych gminach podział na „miejscowych” i „napływowych” jest zauważalny. Ponadto dla lokalnych aktywistów i animatorów wyzwaniem pozostaje wciąż włączanie mieszkańców – zwłaszcza młodzieży i pracujących dorosłych – w działania kulturalne. Jednocześnie najskuteczniejszym narzędziem do tego celu jest dawanie możliwości zostawienia swojego „śladu” w danym przedsięwzięciu. Warto też zwrócić uwagę na fakt, że wiele inicjatyw oddolnych jest podejmowanych przez osoby, które sprowadziły się do powiatu w ostatnich latach a ich działania są wspierane przez lokalne instytucje kultury i władze samorządowe.

